

Det är 40 år sedan Sex Pistols släppte sin debutsingel "Anarchy in the UK" och för alltid förändrade världen med sin ilska energi. Med sitt totala stilbrott satte punken även outplånliga spår i modet. "Punken gav hopp till alla som kände att de inte passade in", säger forskaren Erik Hannerz.

Spår av uppror

Det är förstas mot punkens själva natur att fira jubileum och årsdagar. Men faktum kvarstår: Den upproriska och obstinata subkulturen blir medelålders i år. Och rörelsen har gjort så pass djupa avtryck att den fortfarande syns i dagens klädmode.

Erik Hannerz, som själv har rötterna i punken, är doktor i sociologi och forskar vid Lunds universitet. Han har skrivit avhandlingen Performing Punk där han jämför punkare i Sverige och Indonesien – hur de förhåller sig till samhället och till andra punkare.

– Lite tillspetsat kan man säga att det finns två stilmässiga sidor inom punkrörelsen i dag. Den ena handlar om att stå ut och synas så mycket det går med hjälp av tatueringar, hårt smink, färgat hår och trasiga kläder, medan den andra mer handlar om att klä sig funktionellt och praktiskt i sneakers, hoodie och jeans och mer "leva punk" i ett politiskt perspektiv, säger han.

Exempel på det kan vara att äta veganskt och så långt det är möjligt avstå från att konsumera.

Punken uppstod under 1970-talet i Storbritannien och USA som en protest mot samhället. Man vände sig mot klasskillnader och konservativa värderingar, men också mot kommersiella krafter, likriktningen inom mode och musik och allt som ansågs mainstream. Det tog sig i uttryck i en frenetisk gör det själv-anda. Man ville göra allting själv – inga förkunskaper var nödvändiga. Tvärtom fick det gärna höras och synas att musik eller kläder var hemmagjorda. Musiken

var enkel, skramlig och aggressiv. Man ville chocka och provocera både med vad man sjöng och vad man hade på sig.

– Man ville ta avstånd och utmana alla normer. "Om ni bryr er om hur ni ser ut så gör vi inte det". Skulle man klä sig snyggt och prydligt ville punkarna riva sönder sina kläder, skriva upproriska budskap på tröjorna och hålla ihop byxorna med säkerhetsnålar, säger Erik Hannerz.

Några som både fångade upp och drev på tidsandan och klädstilen var designern Vivienne Westwood och Sex Pistols manager, mångsysslaren Malcolm McLaren. De två drev klädbutikerna Sex på King Cross Road i London. Den fungerade också som en slags samlingslokal för kreativt folk – musiker, konstnärer och författare. Westwood och McLaren skapade kläder som utmanade rådande konventioner. De gjorde plagg med revor och upproriska tryck och ibland var kläderna ihopfogade med säkerhetsnålar eller nitar och dekorativa blixtlås. Det förekom ofta skotskrutiga byxor, lack och gummi. Mycket av estetikerna kom från porrvärlden.

– Punkarna lekte även med traditionella plagg som symboliserar makt som uniformer av olika slag, säger Erik Hannerz.

Vivienne Westwood använde sig även hon av uniformer – fast hennes inspiration kom snarare från pirater och franskt 1700-tal. Hon gick vidare från punkens kaotiska klädmode och utvecklade en alldeles egen stil och i dag är hon en etablerad och ansedd kläddesigner. Hennes stil är romantisk och upprorisk på samma gång. Hon är väldigt

"Det finns två stilmässiga sidor inom punkrörelsen i dag. Den ena handlar om att stå ut och synas så mycket det går med hjälp av tatueringar, hårt smink, färgat hår och trasiga kläder, medan den andra mer handlar om att klä sig funktionellt och praktiskt i sneakers, hoodie och jeans och mer "leva punk" i ett politiskt perspektiv."

ERIK HANNERZ

Brittiska modedesignern Vivienne Westwood tar emot publikens hyllningar efter sin visning. Hon var med redan på 1970-talet och gjorde kläderna till Sex Pistols.

FOTO: FLAVIO LO SCALZO

intresserad av historia och hon blandar klassiskt brittiskt herrskrädderi med korsetter, rosetter och krinoliner, fast i modern tappning. Hon älskar också tweed och skotskt tartanmönstrat som ofta återkommer i henne kollektioner. "Det finns alltid en tanke bakom det jag gör. Jag är en väldigt politisk person, och jag är övertygad om att om du klär dig i mina kläder blir du en kraft att räkna med", har hon själv sagt om sitt klädskapande.

Men även om vi kan se spår av punkens gör det själv-anda i många av dagens hajpade modemärken, till exempel Vêtements, vars signum är att förvrida och dekonstruera vardagliga plagg som jeans, hoodies och boots och skapa något nytt av dem, menar Erik Hannerz att det viktigaste arvet handlar om gränsöverskridandet. Att punkrörelsen utmanade konventionerna och gav livsluft till alla dem som inte kände sig hemma någonstans och sökte efter en identitet bortom samhällets trånga normer.

– Att band som Television och The Stooges ställde sig på scenen i smink och utmanande kvinnokläder var otroligt, då på 1970-talet. Effekten blev kraftfull eftersom de var så maskulina och miljön och inramningen så hård, säger Erik Hannerz.

För punken lekte med allt – från klassiska plagg som tweedkavajer och slipsar till arbetarkängor och nätstrumpor. Det skapade en känsla av att allt var möjligt.

– Just det där gränsbrytandet är punkens stora arv till oss i dag. Inte säkerhetsnålar och trasiga kläder.

LISA WALLSTRÖM / TT

Blandmönstrad halsduk från H&M, 399 kronor.

Läderaccessoar från & Other Stories samarbete med Zana Bayne, 950 kronor.

Blixtörhängen från WOS, 299 kronor.

Punken fyller 40 i år. Den upproriska subkulturen har gjort många avtryck i vår samtid – inte minst i modet.

Uniformsjacka från H&M, 699 kronor.

Rutig skjorta från Zara, 349 kronor.

Jacka med detaljer som tryckknappar och dragkedjor från Back, 1 747 kronor.

FAKTA

Klassiska punkattribut

Säkerhetsnålen: Uppfanns av amerikanen Walter Hunt 1859. Drygt hundra år senare börjar ungdomar köra nålarna, inte bara genom sina trasiga kläder, utan även genom sina kinder, öron och näsor.

Mohawk: Frisyren kommer ursprungligen från indianstammen pawnee, som rakade sidorna och kammade upp håret i mitten. Att mohawkerna felaktigt fick äran är ett misstag. Under andra världskriget plockar amerikanska fallskärmsjägare upp frisyren för att skrämma sina fiender. I mitten av 1500-talet syntes den även på ukrainska kosacker.

Tröjtryck: Punkrörelsen är tidigt ute att använda sig själva och sina kläder att manifesteras sina åsikter på. Bland annat genom olika former av "fuck you"-budskap som tröjtryck.

Kängor: Dr Martenkängorna passar punken bra. De är både kaxiga i utseendet och praktiska. Ibland har modehistoriker velat göra analysen att användandet av den klassiska arbetskängan skulle vara en protest mot arbetarklassens ideal. Men kanske handlar det mer om att punkarna grävde där de stod och helt enkelt använde sig av de kläder som fanns runt omkring dem i vardagen.

Trasiga jeans: Att bokstavligen riva sönder sina kläder och foga ihop dem med nitar och säkerhetsnålar var en protest mot det prydliga klämodet. Allt för att signalera att man inte brydde sig om hur man såg ut.

Källor: Erik Hannerz, DN.se, Ne.se, "Modeboken" av Lotta Lewenhaupt